

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยระเบียบวิธีของการคาดการณ์อนาคต เพื่อหาภาวะผู้นำในกองทัพบกไทยภายใต้สภาวะสงครามสมมาตร โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) ด้วยการประยุกต์และดัดแปลงบางขั้นตอนของการวิจัยแบบ EFR เพื่อความเหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในกองทัพบกไทยภายใต้สภาวะสงครามสมมาตรในอนาคต โดยแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดผู้เชี่ยวชาญ
2. การสัมภาษณ์ EFR รอบที่หนึ่ง
3. การสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัย
4. การสัมภาษณ์ EFR รอบต่อ ๆ ไป จนได้ฉันทมติ (ประยุกต์จากการวิจัยแบบเดลไฟล์ และ EDFR)
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ซึ่งกระบวนการในการคัดเลือก มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้วิจัยกำหนดผู้เชี่ยวชาญ 1 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้
  - 1.1 มีชั้นยศพลตรีขึ้นไป
  - 1.2 มีความรู้ความเข้าใจโครงสร้างและการจัดของกองทัพบกไทยเป็นอย่างดี
  - 1.3 มีความรู้ความเข้าใจการวิจัยเป็นอย่างดี
  - 1.4 มีประสบการณ์การทำงานด้านยุทธการและฝ่ายเสนาธิการ
2. ผู้วิจัยดำเนินการชี้แจงทำความเข้าใจและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงให้ผู้เชี่ยวชาญที่ได้กำหนดตามข้อ 1 ระบุผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นอีก 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญอีก 2 ท่านระบุผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นอีกท่านละ 2 ท่าน จนได้ผู้เชี่ยวชาญทั้งสิ้นประมาณ 30 ท่าน

3. ผู้วิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญจากประมาณ 30 ท่าน ให้ได้ 7 ท่าน ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาจากความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ประวัติการทำงาน ประสบการณ์ และความร่วมมือในการวิจัย ทั้งนี้ทั้ง 7 ท่านจะต้องประกอบด้วยกลุ่มนายทหารชั้นสัญญาบัตรระดับบริหารนโยบายทั้งในและนอกกองทัพบกไทย กลุ่มนักวิชาการที่มีความรู้และมีความเข้าใจสภาพของกองทัพบกไทยเป็นอย่างดี และกลุ่มนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกองทัพบกไทยในอนาคต

4. ผู้วิจัยดำเนินการชี้แจงทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้กับผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่านที่ได้รับการคัดเลือก เพื่อขอความร่วมมือ แล้วจึงนัดสัมภาษณ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านลงนามในหนังสือยินยอมให้ข้อมูลในการวิจัย (Consent form) แล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ปรึกษาและเชิญ พล.อ.ดร. พหล สง่าเนตร เป็นผู้เชี่ยวชาญคนที่ 1 โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่านที่คัดเลือกมาเพื่อการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1. พล.อ. ดร. พหล สง่าเนตร	ตำแหน่ง ประธานที่ปรึกษาปลัดกระทรวงกลาโหม
2. พล.ท. อุดล อุดล	ตำแหน่ง เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก
3. พล.ท. มาลัย กิ้วเที่ยง	ตำแหน่ง รองเสนาธิการทหารบก
4. พ.อ. ดร. พร ภิศก	ตำแหน่ง อาจารย์ฯ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก
5. ศ.ดร. ดิน ปรัชญพฤกษ์	ตำแหน่ง อาจารย์พิเศษ
6. ดร. ธีรยุทธ วรพินิจ	ตำแหน่ง อาจารย์พิเศษ
7. ดร. สุพงษ์ ลิ้มธนากุล	ตำแหน่ง รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ แบบสัมภาษณ์การวิจัย เรื่องภาวะผู้นำในกองทัพบกไทย ภายใต้สภาวะสงครามสมมาตร เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจำนวน 5 ข้อ โดยมีขั้นตอนในการสร้าง และหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังมีรายละเอียดดังนี้ คือ

ในการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. หลังจากการสัมภาษณ์ในขั้นที่ 2 แล้วผู้วิจัยนำข้อมูลมาสังเคราะห์ตามกรอบการวิจัยจนได้ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิดและไม่ชี้นำ (Non-Directive Open-Ended) จำนวน 7 ข้อ จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบเนื้อหา และภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข

2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามตัวแปร (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ซึ่งการพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามนั้น จะพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้องที่มากกว่า 0.5 ดังนั้นคำถามที่มีค่ามากกว่า 0.5 คือ มีความสอดคล้องกันตามเนื้อหาการวิจัย ผู้วิจัยจึงนำคำถามไปสร้างเครื่องมือที่สมบูรณ์ต่อไป

3. เมื่อปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 คน โดยการสัมภาษณ์รายบุคคล และขออนุญาตบันทึกเทปเสียง โดยตลอดการสนทนานั้นผู้วิจัยจะทำการสรุปการสัมภาษณ์เป็นช่วง ๆ และขอให้ผู้เชี่ยวชาญปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขค่าให้สัมภาษณ์ได้ ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมานั้น มีความเป็นปรนัย (Objectivity) จากนั้นจึงปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้มีความเหมาะสมที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ในขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 4 โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ดังนี้

1. นัดหมายผู้เชี่ยวชาญในวัน เวลา และสถานที่ ที่ผู้เชี่ยวชาญมีความสะดวกในการให้ข้อมูล
2. ทำหนังสือจาก วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูล
3. เตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น เทปบันทึกเสียง อุปกรณ์ในการจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ
4. ไปพบกับผู้เชี่ยวชาญตามนัดหมาย เพื่อสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยมีรายละเอียดของวิธีการสัมภาษณ์ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยแนะนำตนเอง พுகุศลสร้างสัมพันธภาพในขั้นต้น แล้วจึงกล่าวสรุปถึงงานวิจัยโดยสังเขป ให้กับผู้เชี่ยวชาญได้รับทราบความมุ่งหมายของการวิจัย และประเด็นสำคัญ ที่จำเป็นต่อการให้ข้อมูล

4.2 ขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญ ในการบันทึกเทปตลอดการสนทนา

4.3 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามที่ได้วางโครงสร้างไว้ ในแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้ในแต่ละช่วงของการสนทนาผู้วิจัยจะทำการสรุปและคำยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญว่าสรุปได้ถูกต้องหรือไม่ ใน

ระหว่างนั้น ผู้วิจัยจะมีการซักถามเพื่อระดมประเด็น (Probe) ซักถามส่วนลึกของความคิด และจดบันทึกข้อมูล (Note taking) ประกอบ

4.4 ผู้วิจัยจะสรุปประเด็นสำคัญ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ให้ผู้เชี่ยวชาญได้ยืนยันความถูกต้องอีกรอบ แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล จะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยจะถอดเทปการสัมภาษณ์ทุกประโยคของการสนทนา แล้วนำมาจัดทำตารางโดยแยกเป็นประเด็นที่สำคัญตามมิติทั้ง 4 ของการวิจัย คือ

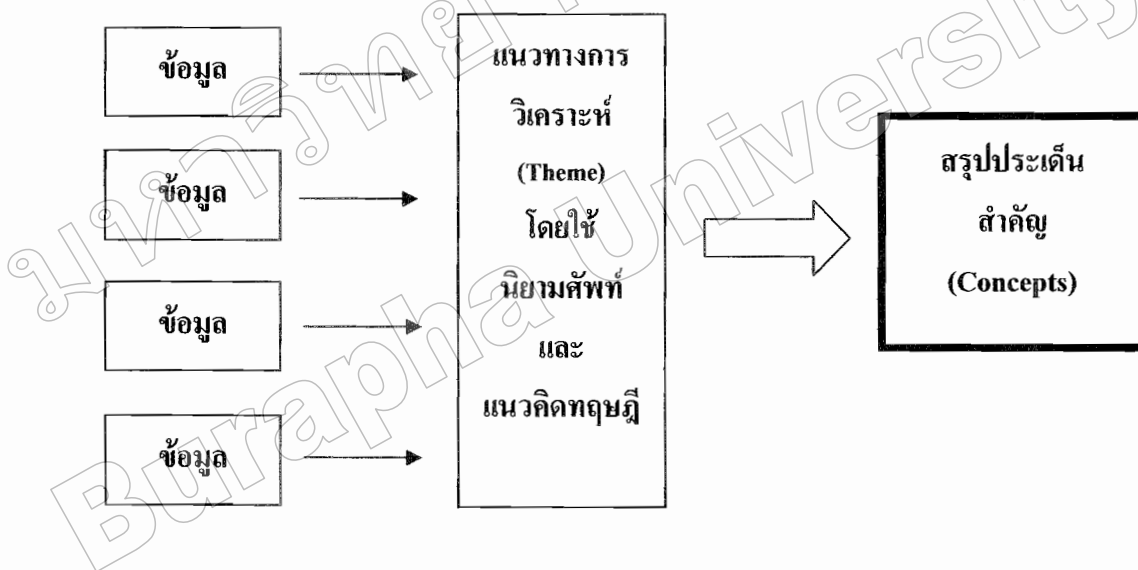
- มิติคุณลักษณะของผู้นำ (Leader Traits)
- มิติอำนาจของผู้นำ (Leader Power)
- มิติปัจจัยความสำเร็จ (Success Factor)
- มิติสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Situation & Intervening Variables)

โดยในแต่ละมิติจะมีการทำเครื่องหมายประเด็นข้อมูลที่ซ้ำกันของผู้เชี่ยวชาญ ถ้าประเด็นใดมีผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นตรงกันมากก็นำมาเป็นข้อประเด็นสำคัญในการไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญท่านที่ไม่ให้ความเห็นในประเด็นนั้นในการสัมภาษณ์ EFR รอบต่อไป ส่วนผู้เชี่ยวชาญท่านที่มีความคิดเห็นในประเด็นสำคัญนั้นในการสัมภาษณ์ EFR รอบต่อไปก็ขอคำยืนยัน และมีความเห็นเพิ่มเติมอะไรอีก เพื่อนำไปสรุปเป็นประเด็นสำคัญของมิติการวิจัยนั้น ซึ่งการสัมภาษณ์ EFR รอบต่อไปของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ผู้วิจัยจะสรุปความคิดเห็นประเด็นต่างๆของผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นใน 4 มิติการวิจัย และประเด็นข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นก่อนการสัมภาษณ์ EFR รอบต่อไปนั้น การสัมภาษณ์รอบนั้นๆจะขอให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความเห็นด้วย หรือมีความเห็นแตกต่างในประเด็นสำคัญของผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นๆอย่างไร แล้วจึงทำการเก็บข้อมูลเช่นนี้ต่อไปจนข้อมูลอิ่มตัว

2. ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่เป็นประเด็นหลักสำคัญ (Concept) จากการจัดกลุ่มข้อมูลใน 4 มิติ คือคุณลักษณะของผู้นำ (Leader Traits) มิติอำนาจของผู้นำ (Leader Power) มิติปัจจัยความสำเร็จ (Success Factor) และมิติสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Situation & Intervening Variables) มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของข้อมูลในรูปแบบของการเขียนบรรยาย โดยนำคำพูดในการสัมภาษณ์ จากผู้เชี่ยวชาญในประเด็นหลักสำคัญนั้นมาวิเคราะห์ประกอบหลักการทางวิชาการ

ทฤษฎี และงานวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ามา แล้วสรุปเป็นผลการวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้

ซึ่งการได้มาในประเด็นสำคัญ (Concept) จากการวิจัยนั้น มีกระบวนการดังนี้ คือ ผู้วิจัยสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่อ้อมตัวของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยแยกผลการวิจัยตาม 4 มิติจากกรอบแนวความคิดในการวิจัย ที่ประกอบด้วยมิติคุณลักษณะของผู้นำ (Leader Traits) มิติอำนาจของผู้นำ (Leader Power) มิติปัจจัยความสำเร็จ (Success Factor) และมิติสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Situation & Intervening Variables) แล้วนำข้อสรุปวิเคราะห์ผ่านแนวทางการวิเคราะห์ที่กำหนด (Theme) จากคำนิยามศัพท์, แนวความคิด, ทฤษฎี และงานวิจัยที่ค้นคว้ามา จนได้สรุปประเด็นสำคัญ (Concept) เป็นผลการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำในกองทัพไทยภายใต้สภาวะสงครามอสมมาตร ซึ่งแสดงรายละเอียดขั้นตอนตามภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 3-1 กระบวนการสรุปประเด็นสำคัญจากการวิจัย

กระบวนการจากภาพข้างบนสามารถนำมาอธิบายแยกเป็นมิติต่างๆ ได้ดังนี้

มิติคุณลักษณะของผู้นำ (Leader Traits) เมื่อได้ประเด็นสำคัญที่อ้อมตัวจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในลักษณะคำสัมภาษณ์แล้ว นำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มจากเนื้อหา (Content Analysis) แยกเป็นประเด็นจาก 3 องค์ประกอบ คือ

1) ตามนิยามศัพท์ในเรื่อง ความรู้ (Knowledge) บุคลิกภาพ (Personality) คุณธรรม (Ethics) พฤติกรรม (Behavior) และค่านิยม (Value)

2) ตามหลักทฤษฎีเรื่องภาวะผู้นำจากแนวคิดแบบคุณลักษณะความเป็นผู้นำ (Trait Approach) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Approach) แนวคิดภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (Situational Approach) แนวคิดภาวะผู้นำแบบบารมีหรือเสน่ห์หา (Charismatic Leadership) แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) แนวคิดภาวะผู้นำแบบเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำทางทหาร (Military Leadership)

3) ตามงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของผู้นำที่ค้นคว้ามา

แล้วนำมาประเมินเป็นประเด็นที่สำคัญ (Concept) ในลักษณะที่ผู้นำในกองทัพบกไทยเป็นอย่างไรในปัจจุบัน และควรจะเป็นอย่างไรในสงครามอสมมาตรในอนาคต เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

มิติอำนาจของผู้นำ (Leader Power) เมื่อได้ประเด็นสำคัญที่อ้อมตัวจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในลักษณะคำสัมภาษณ์แล้ว นำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มจากเนื้อหา (Content Analysis) แยกเป็นประเด็นจาก 3 องค์ประกอบ คือ

1) ตามหลักทฤษฎีเรื่องภาวะผู้นำจากแนวคิดแบบคุณลักษณะความเป็นผู้นำ (Trait Approach) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Approach) แนวคิดภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (Situational Approach) แนวคิดภาวะผู้นำแบบบารมีหรือเสน่ห์หา (Charismatic Leadership) แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) แนวคิดภาวะผู้นำแบบเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) ในแง่การใช้อำนาจของผู้นำ และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำในองค์กร

2) ตามงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องอำนาจ และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำที่ค้นคว้ามา

3) ตามโครงสร้างกองทัพบกไทยที่มีสายการบังคับบัญชาในกลุ่มงาน 7 ส่วน

แล้วนำมาประเมินเป็นประเด็นที่สำคัญ (Concept) ในลักษณะการใช้อำนาจของผู้นำในกองทัพบกไทยเป็นอย่างไรในปัจจุบัน และควรจะเป็นอย่างไรในสงครามอสมมาตรในอนาคต เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

มิติสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Situation & Intervening Variables) เมื่อได้ประเด็นสำคัญที่อ้อมตัวจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในลักษณะคำสัมภาษณ์แล้ว นำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มจากเนื้อหา (Content Analysis) แยกเป็นประเด็นจาก 4 องค์ประกอบ คือ

1) ตามนิยามศัพท์ในเรื่องสภาพแวดล้อมต่างๆที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการทหาร เศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2) ตามหลักทฤษฎีเรื่องภาวะผู้นำจากแนวคิดภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (Situational Approach) แนวคิดภาวะผู้นำแบบบารมีหรือเสน่ห์หา (Charismatic Leadership) แนวคิดเรื่องภาวะ

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) และแนวคิดภาวะผู้นำแบบเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) ในแง่สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อผู้นำอย่างไร

3) ตามงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปมีผลกระทบต่อตัวผู้นำ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำอย่างไร

4) ตามแนวทางการปฏิบัติของกองทัพบกไทย ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติในอนาคต แล้วนำมาประเมินเป็นประเด็นที่สำคัญ (Concept) ในลักษณะสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้นำในกองทัพบกไทยเป็นอย่างไรในปัจจุบัน และควรจะเป็นอย่างไรในสงครามอสมมาตรในอนาคต เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

มิติปัจจัยความสำเร็จ (Success Factor) เมื่อได้ประเด็นสำคัญที่อ้อมตัวจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ในลักษณะคำสัมภาษณ์แล้ว นำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มจากเนื้อหา (Content Analysis) แยกเป็นประเด็นจาก 2 องค์ประกอบ คือ

1) ตามงานวิจัยที่ศึกษาค้นคว้ามาในเรื่องปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของผู้นำที่เหมาะสมในการทำให้เกิดประสิทธิผลของภาวะผู้นำ

2) ตามข้อกำหนดมาตรฐานของกองทัพบกไทย เรื่องแนวทางรับราชการของนายทหารสัญญาบัตรกองทัพบกไทย และการปฏิรูปโครงสร้างกองทัพบก

แล้วนำมาประเมินเป็นประเด็นที่สำคัญ (Concept) ในลักษณะคุณสมบัติ หรือเกณฑ์สำคัญของผู้นำในกองทัพบกไทยเป็นอย่างไรในปัจจุบัน และควรจะเป็นอย่างไรในสงครามอสมมาตรในอนาคต เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย